

“МОНГОЛ УЛСЫН АЖИЛЛАХ ХҮЧНИЙ УР ЧАДВАРЫГ ХӨГЖҮҮЛЭХ” ТӨСЛИЙН ТАНИЛЦУУЛГА

Нэг. Төсөл хэрэгжүүлэх хэрэгцээ, шаардлага

Хөдөө аж ахуйн салбар нь дотоодын үйлдвэрлэл, импортыг орлох болон экспортод голлох үүрэг гүйцэтгэх мөн хөдөө орон нутагт амьдарч, хөдөө аж ахуй эрхэлдэг нийт хүн амын 30 орчим хувийн орлого, амьдралын чанарыг дээшлүүлэхэд чухал ач холбогдолтой салбар юм. Монгол Улс эдийн засгийг төрөлжүүлэхэд тэргүүлэх ач холбогдол бүхий салбаруудын нэг нь хөдөө аж ахуй бөгөөд тус салбарын бүтээмж, нэмүү өртгийг нэмэгдүүлэх шаардлага тулгараад байна.

Түүнчлэн хөдөлмөрийн зах зээлийн зарим салбар, тэр дундаа хөдөө аж ахуйн салбарт ажиллах хүчний хомсдол үүсээд байгаа бөгөөд хүний нөөцийн тоо, чанарын хувьд ч мөн дутагдалтай байна. Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Хүнс, хөдөө аж ахуйн байгууллагаас 2023 онд явуулсан “Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн салбарын хөдөлмөрийн зах зээлийн үнэлгээ”-ний дүнгээр хөдөө аж ахуйн салбарын нийт ажиллах хүчний хувь 2018 онд 26.7 байснаас 2022 онд 24.9 хувь болж буурсан дүнтэй байна. Сүүлийн таван жилийн бүтээмжийн өсөлтийн чиг хандлагыг үндэслэн хөдөө аж ахуйн салбарыг авч үзвэл тус салбарын хөдөлмөрийн бүтээмж улсын дунджаас 7-14 жилээр хоцорч байна. Үүнээс гадна хөдөө аж ахуйн салбарын дундаж цалин улсын дунджаас 24 хувиар доогуур байгаа нь уг салбарт ажиллах хүчний нийлүүлэлт буурах шалтгаануудын нэг болж байна.

Хөдөлмөр эрхлэх сонирхолтой иргэд олон байгаа хэдий ч ажил олгогч болон ажил хайгчдыг хооронд нь холбох механизм сул байгаагаас шалтгаалан ажиллах хүчний дутагдал, ажилгүйдэл тулгамдсан асуудал хэвээр байсаар байна. Тухайлбал, ажил олгогчдын 81.6 хувь нь ажилтан хайхдаа албан бус сувгуудыг ашигладаг бөгөөд үүнээс 40.8 хувь нь найз нөхөд, хамаатан саднаар дамжуулан, 35.8 хувь нь нийгмийн сүлжээгээр хайж байгаа бол зөвхөн 5.0 хувь нь их, дээд боловсролын байгууллагуудтай холбогддог ба албан ёсны хөдөлмөрийн бирж ашиглах нь тун ховор байна.

Сүүлийн 5 хичээлийн жилийн мэдээгээр жил бүр мал аж ахуй, газар тариалангийн 17 мэргэжлийн хөтөлбөрөөр нийт 1000 орчим төгсөгч төгсөгч төгсдөгөөс хөдөлмөр эрхэлж байгаа төгсөгчийн тоо буурч байна. Гэтэл эсрэгээрээ 2024 оны хөдөлмөрийн зах зээлийн барометрийн судалгаагаар төгсөгчийн эрэлт нэмэгдэхээр байна. Хэрэв 2030 он гэхэд эрэлтэд шаардагдах тооны мэргэжилтэн бэлтгэж төгсгөнө гэвэл боловсролын сургалтын байгууллагын барилгын хүчин чадлыг өргөтгөж, хөдөө аж ахуйн мэргэжлийн хөтөлбөрийн тоог нэмэгдүүлэх, дадлагын бааз, тоног төхөөрөмж, шинэ техник, технологийг нэвтрүүлэх, хөдөө аж ахуйн мэргэжлийн багш нарыг хөгжүүлэх, сургалтаа ажил олгогчтой хамтран уян хатан байдлаар бэлтгэж, сургах шаардлагатай болно.

Цаашлаад хөдөө аж ахуйн салбарт хүний нөөцийг татан оролцуулах, сургах, ур чадварыг дээшлүүлэх чиглэлээр бодлогын орчин, стратегийг боловсруулах, мөн шинэ технологи, инновацыг нэвтрүүлэн бүтээмжийг нэмэгдүүлэх хөрөнгө оруулалтыг эрчимжүүлэх шаардлага нэн даруй тулгарч байна.

Мөн Монгол Улсын Бүсчилсэн хөгжлийн үзэл баримтлалд төвийн бүс нутгийн тэргүүлэх салбаруудын нэг нь хөдөө аж ахуйн салбар гэж тусгагдсан бөгөөд орон нутгийн техникийн болон мэргэжлийн боловсролын байгууллагуудыг хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлттэй уялдуулах хүрээнд Дархан-Уул, Сэлэнгэ аймагт салбар хоорондын сургалт үйлдвэрлэлийн төвийг байгуулах төлөвлөгөө Засгийн газраас хэрэгжүүлж байна. Үүний дагуу Засгийн газрын 2024–2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн 2.2.2.4. төрийн өмчийн зарим их сургууль, политехник коллежийг түшиглэн техникийн болон дээд боловсролын шаталсан тогтолцоо бүхий сургалт, эрдэм шинжилгээ, үйлдвэрлэлийн цогцолбор их сургууль, төрөлжсөн коллежийг бүсүүдэд хотхон хэлбэрээр хөгжүүлэхээр заасан байна.

Иймд Төвийн бүсийн хөдөө аж ахуйн төв болох Дархан-Уул, Сэлэнгэ аймгийн политехник коллеж дээр дадлагын бааз, чадамжийн төвийг хувийн хэвшилтэй хамтран, түншлэлийн хүрээнд байгуулах нь техник, технологи, тоног төхөөрөмжийн хөгжлийн зөрүүг арилгах, салбарт шинэ мэргэжилтэн, ахисан түвшний ур чадвартай ажиллах хүчнийг богино хугацаанд бэлтгэхэд ихээхэн ач холбогдолтой. Дархан-Уул аймгийн политехник коллежид хөдөө аж ахуйн үндсэн 4 чиглэл буюу мал аж ахуй, газар тариалан, хүнс, хөнгөн үйлдвэрлэлийн чиглэлээр төрөлжүүлэн богино хугацааны нарийвчилсан мэргэжил олгох нийт 35 сургалтын хөтөлбөр, газар тариалангийн 9 хөтөлбөр, хөнгөн үйлдвэрлэлийн чиглэлээр нийт 11 мэргэжлийн чадамжид суурилсан сургалтыг явуулах боломжтой болно. Эдгээр сургалтыг орон нутаг дахь мал аж ахуй, газар тариалангийн чиглэлээр үйлдвэрлэл эрхэлдэг хувийн хэвшил, Хөдөө аж ахуйн их сургууль, төрийн болон төрийн бус байгууллага, мах, сүүний жижиг дунд үйлдвэр, фермерийн аж ахуй, Дархан нэхий, Дархан минж ХХК болон мэргэжлийн холбоодтой хамтран зохион байгуулж, төр хувийн хэвшлийн түншлэлийн сайн туршлагыг бий болгоно.

Хоёр. Бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичигт туссан байдал

“Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын 2.1 дэх зорилтод бүсийн төв, аймаг, орон нутаг дахь ерөнхий боловсролын сургууль, мэргэжлийн сургалт, үйлдвэрлэлийн төв, политехник коллеж, технологийн коллеж, их, дээд сургуулиудын үүрэг, оролцоо нэмэгдүүлэх, 2.6 дахь зорилтод хөдөө аж ахуй, аж үйлдвэр, дэд бүтцийн томоохон төслүүдийн хөдөлмөрийн хэрэгцээ, зах зээлийн эрэлтэд нийцүүлэн мэргэжлийн ажилчдыг бэлтгэж, төгсөгчид ажлын байрыг өөрөө бий болгоход чиглэсэн мэргэжлийн боловсрол, сургалтын үйл ажиллагааг хөгжүүлэхээр тус тус туссан.

Монгол Улсын бүсчилсэн хөгжлийн үзэл баримтлалд хөдөө аж ахуйн төрөлжсөн бүс нь төвийн бүс байхаар зааж, бүсийн эдийн засгийн тэргүүлэх чиглэл, хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлттэй уялдуулан аймгуудын мэргэжлийн болон техникийн боловсролын сургалтын байгууллагыг төрөлжүүлж, салбар дундын дадлага, үйлдвэрлэлийн бааз байгуулахаар туссан.

Үүнтэй холбогдуулан Монгол Улсын Засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн 2.2.2.4-т төрийн өмчийн зарим их сургууль, политехник коллежийг түшиглэн техникийн болон дээд боловсролын шаталсан тогтолцоо бүхий сургалт, эрдэм шинжилгээ, үйлдвэрлэлийн цогцолбор их сургууль, төрөлжсөн коллежийг бүсүүдэд хотхон хэлбэрээр хөгжүүлэх зорилтыг дэвшүүлсэн болно.

Гурав. Төслийн санхүүжилт, нөхцөл

Төслийг Азийн Хөгжлийн Банкны 20 сая ам.долларын хөнгөлөлттэй зээлээр санхүүжүүлнэ. Монгол Улсын Засгийн газрын оролцооны тухайд нэмэгдсэн өртгийн албан татвар, гаалийн татварын хөнгөлөлт, чөлөөлөлт санхүүжүүлэхээр урьдчилан тооцоолов.

№	Зардал	Төсөвт өртөг /сая ам.доллар/
A	Төвийн бүсэд төрөлжсөн жишиг Политехник коллеж, дэд бүтцийг бий болгох	16.45
B	Хөдөө аж ахуйн ур чадвартай ажиллах хүчнийг бэлтгэх, сургалтын хөтөлбөрийг сайжруулах	0.60
C	Хүний нөөцийн эрэлт, нийлүүлэлтийн салбар дундын зохицуулалтыг бий болгох	0.50
D	Магадалшгүй ажлын зардал	2.3
	Нийт	20.0

Дөрөв. Төслийн зорилго, хугацаа, байршил, хэрэгжүүлэх арга хэмжээ, үр дүн

Төслийн зорилго: Төсөл нь хөдөө аж ахуйн салбар дахь хүний нөөцийн ур чадварыг хөгжүүлж, ухаалаг технологи, инновацыг нэвтрүүлэх мэргэжлийн болон техникийн боловсролын төрөлжсөн жишиг сургалтын тогтолцоог хөгжүүлэх зорилготой. Энэхүү зорилгыг дараах зорилтын дагуу хэрэгжүүлнэ. Үүнд:

1. Хөдөө аж ахуйн төрөлжсөн сургалт, дэд бүтэц бүхий жишиг политехник коллежийг бий болгох,
2. Хөдөө аж ахуйн ажлын байрны эрэлт, хэрэгцээнд нийцсэн шинэ техник, технологийн ур чадвартай ажиллах хүчнийг бэлтгэх,
3. Хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлт, нийлүүлэлтийн уялдааг хангах, холбогдох талуудын хамтын ажиллагаа, түншлэлд суурилсан салбар дундын зохицуулалтыг бий болгох.

Төслийн хэрэгжих хугацаа: 2026–2031 он

Төслийн хэрэгжих байршил: Дархан-Уул аймаг.

Төслийн хүрээнд хэрэгжүүлэх арга хэмжээ:

Бүрэлдэхүүн хэсэг 1. Төвийн бүсийн Политехник коллежийг хөдөө аж ахуйн төрөлжсөн жишиг политехник коллежийг бий болгож дэд бүтэц, дадлагын бааз, чадамжийн төв, хичээлийн болон дотуур байрыг төр, хувийн хэвшлийн түншлэлд суурилан өргөтгөж, шинээр байгуулан, (БНХАУ-ын ЛАБУН загварын) ухаалаг техник, технологийг суурилуулах.

Бүрэлдэхүүн 2. Хөдөө аж ахуйн ажиллах хүчнийг бэлтгэх, давтан сургах сургалтын хөтөлбөрийн тоог нэмэгдүүлэх, ухаалаг технологи, инновацын ур чадварыг тусган шинэчлэх, сургалтын зохион байгуулалтыг уян хатан болгож, ажлын байранд суурилсан загварыг нэвтрүүлэх.

Бүрэлдэхүүн 3. Хөдөө аж ахуйн салбар дахь инновац, технологийн нэвтрэлт, хүний нөөцийн эрэлт, нийлүүлэлтийн дүн шинжилгээ хийх салбар дундын чадавхыг бэхжүүлэх.

Төслийн үр дүн:

Төвийн бүсэд хөдөө аж ахуйн төрөлжсөн сургалт, дэд бүтэц бүхий жишиг политехник коллежийг байгуулснаар мах болон сүүний үхрийн аж ахуйн технологи, мал үржүүлэг, бэлчээр ашиглалт, нөхөн сэргээлт, тэжээл тариалах, тэжээх, малын өвчин, эмийн зохистой хэрэглээ, гахай, шувуу, зөгийн аж ахуй, тоног төхөөрөмжийн засварчин, гагнуурчин болон GPS/GIS-тэй машин механизмыг удирдах, оношлох ур чадвар олгох сургалтыг 35 мэргэжлийн чиглэлээр зохион байгуулж, жилдээ 1900 орчим мэргэжилтэй ажилтан бэлтгэнэ.

Мөн хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэлийн чиглэлээр нийт 11 мэргэжлийн сургалтыг явуулна. Үүнд: түүхий эд бэлтгэлийн стандарт, арьс шир, ноос, ноолуур, ээрмэл, нэхмэл, сүлжмэлийн боловсруулах үйлдвэрийн ажилтан, боловсруулсан арьс шир болон бэлэн бүтээгдэхүүний шинжилгээ, үйлдвэрийн дэвшилтэт болон байгаль орчинд ээлтэй тогтвортой үйлдвэрлэлийн технологийн сургалтыг малчин, аж ахуй эрхлэгч, хоршоологч, иргэдэд сургалт зохион байгуулан, жилдээ дор хаяж 900 орчим мэргэжилтэй ажилтан бэлтгэнэ.

Газар тариалангийн үйлдвэрлэлийн зохистой дадал, үр, тариа, тэжээлийн ургамал, ил талбайн таримал, хамгаалагдсан хөрсний таримлын технологи, жимс жимсгэнэ тариалах, ургамал хамгаалал, ухаалаг технологид суурилсан газар тариалангийн эдийн засгийн баримжаа олгох гэсэн 9 чиглэлд мэргэжлийн чадамжид суурилсан хөтөлбөрөөр жилдээ дор хаяж 450 орчим хүнд мэргэжилтэй ажилтан сургаж төгсгөнө.

Хүнсний чиглэлээр мах махан бүтээгдэхүүний боловсруулалт, сүү, сүүн бүтээгдэхүүний боловсруулалт, хүнсний салбарын мэргэжилтнүүдийг чадавхжуулах чиглэлийн мэргэжлийн чадамжид суурилсан ур чадвар олгох сургалтыг малчин, аж ахуй эрхлэгч, фермер эрхлэгчид, хоршооны гишүүд, шинэ төгсөгч, аймаг, сумдын шинэ мэргэжилтнүүдийн хэрэгцээ шаардлагыг үндэслэн сургалт зохион байгуулна. Нэг удаагийн сургалтад 15-25 суралцагч хамрагдах бөгөөд 3 мэргэжлээр жилд дор хаяж 300 орчим суралцагчид мэргэжлийн ур чадвар олгоно.

Түүнчлэн төвийн бүсэд бий болгосон хөдөө аж ахуйн төрөлжсөн сургалт, дэд бүтэц бүхий жишиг коллежийн загварыг ашиглан бусад бүсүүдэд эдийн засгийн тэргүүлэх чиглэлээр төрөлжсөн политехник коллежуудыг бий болгоно.

---o0o---